

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра психології

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри,
кандидат психологічних наук, доцент,
підполковник внутрішньої служби
Мірошниченко О.М.

« ____ » _____ 2019 р.

СИЛАБУС

**навчального курсу «Диференційна психологія»
спеціальність 053 «Психологія»
форма навчання: денна**

РОЗРОБНИК:

доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук
Борець Ю.В. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології
Протокол № __ від _____ 2019р.

Кредити та кількість
годин:

3 кредити ECTS, години: 20 лекційних, 24 семінарських
та 46 самостійна робота.

Анотація до курсу

Психологія на перших етапах розвитку була зосереджена на виявленні загальних закономірностей психічного, недооцінюючи при цьому своєрідності індивідуального. Кожний дослідник мав справу з індивідуальними варіаціями психічного, які спочатку розглядали як джерело помилок спостереження, експерименту, а лише потім – як варіативність психічних проявів людини. Логіка розвитку науки привела до виокремлення диференціально – психологічного аспекту в психічних явищах.

Перед сучасною диференціальною психологією постають такі завдання: встановити закономірності виникнення і прояву індивідуальних відмінностей у психіці людини, розробити теоретичні основи психодіагностичних досліджень і психокорекційних програм.

Навчальна дисципліна «Диференційна психологія» є вибірковою складовою частиною освітньо-професійної програми.

Програмою курсу передбачено вивчення трьох кредитів ECTS, трьох розділів та 10 тем, що складає 90 години: для студентів денної форми навчання: лекції – 20 годин, семінарські заняття – 24 години, на самостійне опрацювання матеріалу відведено – 46 годин. Формою підсумкового контролю є залік.

Метою курсу «Диференційна психологія» є засвоєння сучасних уявлень про індивідуальні, типологічні та групові психологічні відмінності між людьми, ознайомитися з класичними та новітніми їх класифікаціями.

Завдання:

- 1) розглянути психологічні відмінності різних вимірів індивідуальності: формально-динамічні, предметно-змістові та духовно-світоглядні;
- 2) дослідити їх взаємозв'язок та розвиток.

В результаті вивчення даної навчальної дисципліни курсанти повинні **знати:**

- специфіку, історію становлення та методи диференційної психології як окремої галузі психологічного знання;
- теоретичні основи аналізу індивідуально-психологічних відмінностей між людьми;
- сучасні уявлення про джерела індивідуальних відмінностей (впливу факторів спадковості та середовища в їх формуванні);
- психологічні відмінності у формально-динамічних, предметно-змістових та духовно-світоглядних властивостях між людьми та співвідносити їх з відповідними концепціями та класифікаціями.

В результаті вивчення даної навчальної дисципліни курсанти повинні **уміти:**

- застосовувати системний підхід у вивченні індивідуальності людини;
- застосовувати методи дослідження індивідуально-психологічних відмінностей, як цілісної системи властивостей особистості;
- визначати індивідуально-психологічні особливості особистості, їх походження;
- інтегрувати різноманітні дані про індивідуально-психологічні властивості досліджуваної людини в єдине цілісне уявлення про її індивідуальність;
- уміння проводити спостереження за психологічним станом окремих груп та верств населення;
- застосовувати знання про індивідуально-психологічні відмінності у практиці психологічної роботи.

Навчальна дисципліна — «Диференційна психологія» вивчається в першому семестрі першого курсу і відноситься до професійно орієнтованих дисциплін.

Диференційна психологія тісно пов'язана з окремими темами таких навчальних дисциплін, як загальна, вікова та соціальна психологія, психологія особистості, психодіагностика, соціологія.

Накопичення балів відбувається як за рахунок поточного контролю, так і за результатами позааудиторної роботи (виконання практичних завдань, підготовка реферативних доповідей, самостійного вивчення першоджерел), а також підсумкового контролю. Форма контролю – залік.

Організація навчання
Тематичний план

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Усього	Денна форма				Усього	Заочна форма			
		Л	СЗ	ПЗ	СР		Л	СЗ	ПЗ	СР
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ № 1. Формально-динамічні властивості індивідуальності										
Диференційна психологія як наука: предмет, специфіка, історія, методи.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-
Індивідуальність, як цілісна багаторівнева система.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-
Диференційна психологія про темперамент.	11	2	4	-	5	-	-	-	-	-
Разом	29	6	8	-	15	-	-	-	-	-
Розділ № 2. Особистісні властивості індивідуальності										
Класифікація особистості і характеру.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-
Диференційна психологія здібностей.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-
Ментальні характеристики індивідуальності.	7	2	2	-	3	-	-	-	-	-
Стиль як вимір індивідуальності	7	2	2	-	3	-	-	-	-	-
Разом	30	8	8	-	14	-	-	-	-	-
Розділ № 3. Диференційно-психологічний аспект професійної діяльності та групових відмінностей										
Соціальні групи в диференційно-психологічному контексті.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-

Статеві та культурні відмінності	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-
Диференційно-психологічний підхід до вивчення професійної діяльності	11	2	4	-	5	-	-	-	-	-
Разом	29	6	8	-	15	-	-	-	-	-
Усього за курс навчання	90	20	24	-	46	-	-	-	-	-

Завдання до семінарських занять

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Семінарське заняття № 1

Розділ 1. Формально-динамічні властивості індивідуальності

Тема 1. Диференційна психологія як наука: предмет, специфіка, історія, методи

№ п/п	Навчальні питання
1.	Предмет і завдання диференційної психології
2.	Передумови виникнення диференційної психології
3.	Становлення концептуальних ідей, завдань і напрямів диференційної психології
4.	Принципи і методи диференційної психології

Контрольні питання:

1. Предмет і завдання диференційної психології

1. Визначення диференційної психології як науки, її місце в системі інших наук.
2. Зародження науки про індивідуальні відмінності.
3. Визначте основні групи відмінностей між людьми та їх охарактеризуйте.

2. Передумови виникнення диференційної психології

1. Дайте коротку характеристику історичного розвитку диференційної психології як науки.
2. Три світові традиції у розвитку диференційної психології: європейська, американська, російська.
3. Охарактеризуйте перші наукові дослідження індивідуальних відмінностей (Ф. Бессель, В. Вундт, Ф. Гальтон).

3. Становлення концептуальних ідей, завдань і напрямів диференційної психології

1. Охарактеризуйте основні блоки виокремлені російським фахівцем О. Лібіним, які становлять фундамент науки про відмінності між людьми.
2. Охарактеризуйте напрями у психології індивідуальних відмінностей, які продовжують розвиватися і збагачуватися (за об'єктом і якістю дослідження виокремив В.Штерн).
3. Вкажіть передумови виникнення психології індивідуальних відмінностей як наукової дисципліни.
4. Поясніть, у чому полягає відмінність між «горизонтальними» і «вертикальними» дослідженнями?

4. Принципи і методи диференційної психології

1. Загальні принципи диференціально-психологічного аналізу.

2. Методика і методи дослідження диференціальної психології.
3. Канали отримання інформації про індивідуальності.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

Під час самостійної підготовки з метою поглибленого вивчення теоретичного матеріалу рекомендується:

1. Самостійно розглянути питання: Методики тестування, які використовуються у диференційній психології для вимірювання індивідуальних відмінностей особистості.
2. Написати реферати на тему:
  - «Теорія спадковості таланту Ф.Гальтона»
  - «Історія виникнення диференційної психології»

Семінарське заняття № 2

Тема 2. «Індивідуальність, як цілісна багаторівнева система»

№ п\п	Навчальні питання
1.	Організм як чинник індивідуальності.
2.	Індивід як формально-динамічна характеристика особистості.
3.	Особистість – психологічний носій соціальних властивостей.
4.	Індивідуальність - інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини.
5.	Диференційно-психофізіологічний вимір детермінації індивідуальних відмінностей.

Контрольні питання:

1. **Організм як чинник індивідуальності. Індивід як формально-динамічна характеристика особистості**
  - Назвіть, на які психічні структури впливають організмичні характеристики індивіда.
  - Розкрийте зміст поняття «індивід». Назвіть найзагальніші характеристики індивіда.
2. **Особистість – психологічний носій соціальних властивостей**
  - Розкрийте зміст поняття «особистість». Визначте її з різних думок дослідників.
  - Розмежуйте поняття «індивід» та «особистість». Поясніть чим вони відрізняються.
3. **Індивідуальність – інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини**
  - Охарактеризуйте різні точки зору відомих дослідників щодо структури індивідуальності.
  - Розкрийте зміст поняття «індивідуальність».
4. **Диференційно-психофізіологічний вимір детермінації індивідуальних відмінностей**
  - Назвіть та охарактеризуйте підходи у вивченні індивідуальних відмінностей між людьми.
  - Дайте визначення поняттю «диференціальна психофізіологія».
  - Назвіть історичні етапи розвитку диференціальної психології.
  - Охарактеризуйте історичний розвиток диференціальної психології.
  - Охарактеризуйте властивості, які виокремили Б. Теплов і В. Небилицин, що належать до процесів збудження і гальмування.
  - Охарактеризуйте диференційно-психологічний і диференційно-психофізіологічний підходи.
  - Назвіть основні два підходи у лабораторії В. Русалова, що сформувалися до зближення диференціальної психофізіології і диференціальної психології.
  - Охарактеризуйте спеціальну теорію індивідуальності.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

- 1). Охарактеризуйте якісні відмінності психіки людини та тварини.
- 2). Розкрийте структуру індивідуальності в концепціях Б. Ананьєва, В. Мерліна, Є. Голубевої.
- 3). Намалуйте схематично структуру індивідуальності та поясніть її.

- 4). У чому полягає зміст вивчення біологічних основ індивідуально- психологічних відмінностей, пов'язаний із дослідженнями російського фізіолога І. Павлова.
- 5). Охарактеризуйте спеціальну теорію індивідуальності В. Русалова.
- 6). Як сьогодні трактується спадковість та середовище у диференційній психології.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Диференційна психологія про темперамент

№ п/п	Навчальні питання
1.	Історико-психологічний аналіз трактування темпераменту
2.	Конституційні теорії темпераменту
3.	Факторні теорії темпераменту

Контрольні питання:

1. Історико-психологічний аналіз трактування темпераменту

- Охарактеризуйте поняття темперамент.
- Охарактеризуйте теорію темпераменту, яку розробив давньогрецький лікар Гіппократ.
- Дайте уявлення про першу розгорнуту класифікацію темпераментів Клавдія Галена.
- Поясніть теорію темпераментів з огляду на вчення про обмін речовин в організмі французького філософа Альфреда Фульє.
- Охарактеризуйте природничо-наукову основу теорії темпераменту, яку розробив І. Павлов.

2. Конституційні теорії темпераменту

- Охарактеризуйте організмичну типологію К.Сіго.
- Поясніть співвідношення статури, темпераменту і характеру в теорії Е. Кречмера.
- Охарактеризуйте такі поняття, як лептосоматик, пікнік, атлетик і диспластик.
- Охарактеризуйте конституційну типологію особистостей В. Шелдона.

3. Факторні теорії темпераменту

- Охарактеризуйте фактори темпераменту за С.-Л. Бертом.
- Охарактеризуйте анкету американського психолога Джой-Пауль Гілфорд для досліджень властивостей темпераменту.
- Охарактеризуйте факторну концепцію структури темпераменту, розроблену американським психологом Луїсом-Леоном Терстоуном.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

- 1) Поясніть, чому диференційна психологія зосереджується на дослідженні темпераменту?
- 2) Назвіть найдавніші дослідження та класифікації темпераменту.
- 3) Дайте характеристику типам темпераменту, які виділив В.Шелдон.
- 4) Розкрийте типологію темпераментів за Г. Хеймансом та Е. Вірсмою.
- 5) У чому полягає типологія психічних відмінностей К.-Г. Юнга

Семінарське заняття 4

Розділ 2. Особистісні властивості індивідуальності.

Тема 4: Класифікація особистості і характеру

№ п/п	Навчальні питання
1.	Особливості типологічного підходу у вивченні особистості. Поняття про екстраверсію та інтроверсію.
2.	Характер у структурі індивідуальності.

3.	Поняття про ендопсихіку та екзопсихіку, класифікація особистостей О. Лазурського.
-----------	---

Контрольні питання:

- 1. Особливості типологічного підходу у вивченні особистості. Поняття про екстраверсію та інтроверсію.**
  - Охарактеризуйте типологію як метод пізнання світу.
  - Охарактеризуйте види типологій.
  - Охарактеризуйте підходи дослідження типології у диференціальній психології.
  - Назвіть особистісні типи у диференціальній психології.
  - Охарактеризуйте афективні та когнітивні типи в диференціальній психології.
  - Охарактеризуйте функціональну типологію, поведінкові тенденції індивідуальності.
  - Охарактеризуйте основні поведінкові симптомокомплекси О. Лібіна.
  - Дайте уявлення про емпіричну класифікацію типів особистості К.-Г. Юнга.
- 2. Характер у структурі індивідуальності.**
  - Охарактеризуйте поняття характер.
- 3. Диференціально-психологічний аналіз структурних компонентів характеру.**
  - Охарактеризуйте поняття характер як підструктуру, що належить до особистісного рівня.
  - Охарактеризуйте основні виміри характеру, що формують його структуру.
  - Дайте визначення поняття самооцінка.
  - Дайте визначення поняття саморегуляція.
  - Назвіть основні риси Я-системокомплексу.
- 4. Поняття про ендопсихіку та екзопсихіку, класифікація особистостей О. Лазурського.**
  - Дайте визначення поняттям ендопсихіка та екзопсихіка.
  - Поясніть основний зміст класифікації особистості О. Лазурського.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

1. Поясніть, у чому полягає сутність аналітичного та синтетичного підходів до дослідження типологій характеру.
2. Проведіть зв'язок між спотвореними типами згідно класифікації О.Лазурського та вірогідністю їх асоціальної поведінки;
3. Опишіть психологічні типи, які виділив Карл Юнг у своїй класифікації.
4. У чому полягає практичне значення типології характерів К.Юнга?
5. Розкрийте зміст кожного типу акцентуацій характеру, які виділив Карл Леонгард.

Семінарське заняття № 5

Тема 5: Диференційна психологія здібностей.

№ п/п	Навчальні питання
1.	Загальне поняття про здібності та їх класифікація.
2.	Історія досліджень і розвиток проблематики психології здібностей.
3.	Типи інтелектуальних здібностей.
4.	Психічні механізми компетентності, таланту і мудрості як форм інтелектуальної обдарованості.

Контрольні питання:

- 1. Загальне поняття про здібності та їх класифікація.**
  - Дайте визначення поняття «здібності».
  - Охарактеризуйте основні підходи до вивчення здібностей.
  - Охарактеризуйте кількісні та якісні характеристики здібностей.

- Охарактеризуйте взаємозв'язок між здібностями та уміннями, знаннями і навичками.
- Назвіть види здібностей.
- Охарактеризуйте поняття «талант» та назвіть основні типи таланту.

2. Історія досліджень і розвиток проблематики психології здібностей.

- Охарактеризуйте зміст емпіричного підходу до розв'язання проблеми здібностей, обдарованості, таланту який був застосований Ф. Гальтоном.
- Охарактеризуйте напрямки роботи щодо вивчення здібностей такими дослідниками як В. Штерн, Жан Піаже, Б. Теплов.
- Поясніть, дослідженням яких проблем займається диференційна психологія здібностей.

3. Типи інтелектуальних здібностей.

- Охарактеризуйте інтелектуальні здібності.
- Охарактеризуйте конвергентні здібності.
- Охарактеризуйте рівневі властивості інтелекту.
- Охарактеризуйте комбінаторні властивості інтелекту.
- Охарактеризуйте процесуальні властивості інтелекту.
- Дайте характеристику дивергентним здібностям.
- Охарактеризуйте поняття «научуваність».
- Дайте характеристику пізнавальним стилям.
- Охарактеризуйте когнітивний, інтелектуальний, емпіричний, раціоналістичний та метафоричний стилі.

4. Психічні механізми компетентності, таланту і мудрості як форм інтелектуальної обдарованості.

- Охарактеризуйте компетентність як особливу організацію предметно-емпіричних знань.
- Охарактеризуйте талант як реалізацію екстраординарних можливостей особистості.
- Охарактеризуйте мудрість як форму інтелектуальної зрілості.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

1. Геніальність як прояв обдарованості.
2. Розумова відсталість і деменція.
3. Тестування здібностей особистості.

1. Семінарське заняття № 6

Тема 6: Ментальні характеристики індивідуальності

№ п/п	Навчальні питання
1.	Поняття індивідуальності та її структура.
2.	Сутність спрямованості особистості, основні складові спрямованості, їх характеристика.
3.	Класифікації особистості за її спрямованістю.
4.	Психологічна характеристика асоціальної поведінки.

Контрольні питання:

1. Поняття індивідуальності та її структура.

- Дайте визначення поняттям «індивідуальність», «особистість».
- Визначте структуру індивідуальності.
- Охарактеризуйте поняття «ментальність».

2 Сутність спрямованості особистості, основні складові спрямованості, їх характеристика.

- Охарактеризуйте структуру особистості за С.Л. Рубіншейном.
- Охарактеризуйте структуру особистості за К.К. Платоновим.

- Охарактеризуйте структуру особистості за О.Г. Ковальовим.
- Назвіть основний зміст спрямованості особистості.
- Визначте поняття «потреби», «мотиви», «інтерес», «схильність», «ідеал».
- Визначте ціннісні орієнтації як складова спрямованості особистості.

3. Класифікації особистості за її спрямованістю.

- Охарактеризуйте види спрямованості особистості.
- Охарактеризуйте ділову спрямованість особистості.

4. Психологічна характеристика асоціальної поведінки.

- Визначте соціально корисливі девіації.
- Охарактеризуйте стадії розвитку соціальної поведінки.
- Охарактеризуйте зовнішні та внутрішні фактори, які стимулюють асоціальну поведінку.
- Охарактеризуйте типи асоціальної поведінки підлітків.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

1. Вивчити навчальний матеріал лекції.
2. Доповнити конспект лекції необхідним навчальним матеріалом згідно плану семінарського заняття та методичних вказівок до нього.
3. Самостійно опрацювати питання наведені в таблиці.
4. Скласти конспект тез питань для самостійного опрацювання.
5. Перевірити свою готовність до заняття по питанням для самоконтролю.
6. Підготувати реферати і виступити з ними на семінарському занятті за такими темами:
  1. “Ввідмінності моральної свідомості чоловіків і жінок”.

Семінарське заняття № 7

Тема 7: Стиль як вимір індивідуальності

№ п/п	Навчальні питання
1.	Національний характер: поняття, фактори впливу, дослідження. Національні характери окремих народів світу.
2.	Загальне уявлення про стиль. Поняття життєвого стилю в психології. Поняття когнітивного стилю в психології індивідуальності.
3.	Стратегії і стилі спілкування. Стилї педагогічного спілкування.
4.	Стилї лідерства або керування. Стилї і помилки батьківського виховання.

Контрольні питання:

1. Поняття індивідуального стилю
2. Індивідуальний стиль діяльності та професійна придатність
3. Стилєві характеристики індивідуальності:
  - 3.1. Індивідуальний життєвий стиль
  - 3.2. Когнітивні стилї як детермінанти індивідуальних відмінностей
  - 3.3. Стилї спілкування
  - 3.4. Психологічні особливості стилів керівництва
  - 3.5. Стилї виховання дітей.

Реферативні повідомлення на теми:

- 1). Зміст життєвого стилю за А.Адлером.
- 2). Когнітивні стилї як детермінантами індивідуальних відмінностей.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу.

- 1). Співвідношення переважаючого типу мислення з когнітивними стилями особистості
- 2). Назвіть формальні ознаки індивідуального стилю діяльності.
- 3). Покажіть на прикладах зв'язок між індивідуальним стилем діяльності та професійною придатністю людини.
- 4). Опишіть класифікацію людей з різним життєвим стилем, яку дав Адлер.
- 5). Назвіть зразки поведінки, виділені сучасними психологами, які будуть визначатися життєвою позицією, а значить, формувати стиль життя.

- 6). Назвіть, відомі Вам стилі спілкування; охарактеризуйте їх.
- 7). Які своєрідні образні моделі спілкування педагогів з учнями виділяють психологи і чому важливо їх знати.
- 8). Розкрийте психологічні особливості стилів керівництва.
- 9). Охарактеризуйте відомі Вам стилі виховання дітей та наведіть приклади, які ілюструють наслідки застосування цих стилів.

Семинарське заняття № 8

Розділ 3. Диференційно-психологічний аспект професійної діяльності та групових відмінностей.

Тема 8: Соціальні групи в диференціально-психологічному контексті

№ п\п	Навчальні питання	Розрахунок часу, хв.
	Вступ.	5
1.	Поняття про групи і колектив.	15
2.	Відносини між особистостями в групі.	15
3.	Спілкування в групі.	20
4.	Розвиток групи в колектив. Основи згуртованості колективу.	20
	Висновки.	5
	Разом:	80

Контрольні питання:

1. Соціальні групи та їх класифікація
2. Психологічні особливості соціальних класів
3. Детермінанти міжгрупових відмінностей:
Соціо-економічний статус індивідуальності
Вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище
Вплив статусного рівня на інтелект
Детермінація індивідуальних відмінностей якістю життя соціальних груп
4. Класові відмінності у діяльності та поведінці.

Реферативні повідомлення на теми:

- 1). Психологія етнічних спільностей України.
- 2). Розкрийте особливості психічного складу українців за підсумками проведених досліджень.
- 3). Громадська діяльність та класові відмінності.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу:

- 1). Дайте визначення різним видам соціальних спільнот (соціальна множина, соціальне коло, соціальне середовище, соціальна група). Наведіть приклади приналежності людей до кожної з цих спільнот.
- 2). Які Ви знаєте класифікації соціальних груп та охарактеризуйте їх (малі, великі, первинні, вторинні, реальні, референтні);
- 3). Охарактеризуйте моделі класової структури Уотсона та Римашевського.
- 4). Розкрийте психологічні особливості соціальних класів.
- 5). Назвіть, у чому полягає нерівність соціальних класів.
- 6). Розкрийте зміст соціо- економічного статусу як виміру індивідуальності.
- 7). Поясніть, як суспільна стратифікація впливає на сімейне середовище.

- 8). Як Ви вважаєте, чи залежить інтелект від статусного рівня людини? Наведіть аргументи на користь свого твердження.
- 9). Проілюструйте, як індивідуальні відмінності детермінуються якістю життя соціальних груп.
- 10). Як проявляються класові відмінності у діяльності та поведінці?

Семінарське заняття № 9

Тема 9: Статеві та культурні відмінності

№ п\п	Навчальні питання	Розрахунок часу, хв.
	Вступ.	5
1.	Критерії відмінностей між соціальними групами.	25
2.	Об'єкт і предмет вивчення крос-культурної психології.	20
3.	Крос-культурні дослідження фізичного розвитку, психічних процесів та особистості.	
4.	Культурні відмінності і їх вияви.	25
	Висновки.	5
	Разом:	80

Контрольні питання:

1. Поняття раси, етносу та чинників їх формування.
2. Етнічна свідомість та самосвідомість.
3. Характеристика деяких етнічних традицій.
4. Диференціальні крос-культурні дослідження рас, націй, етносів.
5. Культурні відмінності та їх вияви.

Реферативні повідомлення на теми:

1. Критерії відмінностей між соціальними групами.
2. Вплив суспільної стратифікації на сімейне середовище.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу:

- 1). Поясніть відмінність між поняттями —раса, —етнос, —етнічна група. Назвіть чинники формування етносу та наведіть приклади.
- 2). Розкрийте зміст етнічної самосвідомості, структуру та функції етнічної самосвідомості.
- 3). Дайте характеристику деяких етнічних традицій (наприклад, виховання дітей в етнічних сім'ях, міжособистісні стосунки представників різних етносів).
- 4) Опишіть міжособистісні стосунки представників різних етносів.
- 5). Покажіть, як саме здійснюється психологічний захист від травмуючих переживань у міжетнічних шлюбах.
- 6). Наведіть погляди психологів різних шкіл та течій на культуру і її вплив на особистість.
- 7). У чому полягає специфіка крос-культурних досліджень; наведіть приклади культурних відмінностей та їх виявів.
- 8). Поясніть, у яких випадках люди відчувають сильний культурний шок.
- 9). Спираючись на які ознаки можна розпізнати проблеми, спричинені культурним шоком?
- 10). Дайте класифікацію національно-культурних чинників спілкування.
- 11). Які існують етнічні відмінності у мовленнєвому спілкуванні?

12). Розкрийте особливості психічного складу українців.

Семинарське заняття № 10

Тема 10: Диференційно-психологічний підхід до вивчення професійної діяльності

№ п/п	Навчальні питання	Розрахунок часу, хв.
	Вступ.	5
1.	Професійна орієнтація як вимір ментальних характеристик індивідуальності: предмет та задачі, принципи профорієнтаційної роботи.	25
2.	Професійна адаптація осіб з різними типологічними особливостями.	20
3.	Професійна деформація особистості як диференціально-психологічна проблема.	25
	Висновки.	5
	Разом:	80

Контрольні питання:

1. Психологічні типи професій та їх діагностика.
2. Професійно важливі якості та здібності.
3. Професійна деформація особистості та синдром „емоційного вигорання” в професії.
4. Дослідження ефективності виконання різних видів діяльності в залежності від індивідуально- типологічних особливостей.

Реферативні повідомлення на теми:

- 1). Особливості діяльності в екстремальних умовах (індивідуальні відмінності).
- 2). Прояви професійної деформації працівників кримінально-виконавчих установ.

Методичні рекомендації, вказівки та завдання на самостійну роботу:

- 1). Які психологічні типи професій були виділені психологами?
- 2). Назвіть методики діагностики схильності людини до певного типу професії.
- 3). Розкрийте наскільки ефективність виконання різних видів діяльності залежить від типологічних особливостей вищої нервової діяльності.
- 4). Особливості діяльності в напружених умовах
- 5). Професійна деформація працівників Державної пенітенціарної служби.
- 6). Проаналізуйте роль психологічних особливостей в адаптації та становленні професіонала (на прикладі майбутніх працівників ДПтС).

Завдання для самостійної роботи

Метою самостійної роботи курсанта (студента) (СРС) є забезпечення засвоєння у повному обсязі навчальної програми шляхом свідомого закріплення, поглиблення і систематизації набутих теоретичних знань, а також опанування навичок роботи з навчальною та науково-методичною літературою, вміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Самостійна робота *сприяє*: поглибленню й розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей.

Основними *функціями* самостійної роботи курсантів (студентів) є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча та виховна.

У процесі засвоєння спекурсу "Юридична психологія" використовуються такі *види* позааудиторної самостійної роботи:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової літератури;

- кодування інформації (складання схем, таблиць);
- підготовка виступів до семінарських занять;
- підготовка реферату з елементами наукового дослідження та його презентація;
- систематизація вивченого матеріалу перед заліком.

☞ *Зверніть увагу!* Завдання із самостійної роботи виконуються у відповідності до тематики лекційно-семінарських занять та подаються викладачеві для перевірки на семінарських (практичних) заняттях з даної проблеми.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити схему впливу екзогенних та ендогенних факторів на формування особистості.
2. Провести порівняльний аналіз підходів до вивчення темпераменту у школах В. Мерліна, Я. Стреляу, І.П. Павлова, Б.М. Теплової і В.Д. Небиліцина, В.М. Русалова.
3. Складання звіту «Формально-динамічні властивості індивідуальності» за результатами тестування на основі методик В. Русалова, Я. Стреляу, Е. Ільїна, Г. Хейманса – Р. Ле Сенна, Г. Айзенка (методика на вибір).
4. Провести порівняльний аналіз типологій акцентуацій особистості за А. Лічко та К. Леонгардом.
5. На основі психоаналітичної класифікації характерів Н. Мак-Вільямс провести аналіз психологічних особливостей поведінки дошкільників (1 особа).
6. Дослідити особливості розвитку математичних здібностей у дошкільників (2 особи).
7. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: активність, динаміка психічних процесів, диференціальна психофізіологія, конституціональний фактор, властивості нервової системи, соматотип, тип ВНД, темперамент, типологія темпераменту.

---

8. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: характер, структура характеру, «Я-концепція», «образ-Я», самооцінка, наполегливість, спрямованість, воляова саморегуляція, акцентуації характеру.

---

9. Із словників української мови випишіть поняття, якими описують характер людини.

---

10. Підберіть методики для вивчення характеру. За допомогою цих методик визначте особливості свого характеру.

---

11. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: варіативність IQ, вербальний інтелект, невербальний інтелект, коефіцієнт інтелекту, спадковість, нейротизм, сенсорномоторний інтелект, здібності, емоційний інтелект.

---

12. Підберіть методики для вивчення інтелекту та здібностей. За допомогою цих методик визначте індивідуальні особливості свого інтелекту та здібностей.

---

11. Підберіть методики для вивчення темпераменту. За допомогою цих методик визначте особливості свого темпераменту.
12. Провести дослідження розвитку когнітивних стилів у дошкільників (2 особи).

Теми рефератів

1. Методологічні й теоретичні проблеми дослідження індивідуального характеру в сучасній психології.
2. Конституціональний підхід у дослідженні індивідуального характеру й сучасна практична психологія.
3. Класифікація особистостей (за О.Ф.Лазурським) й сучасна практика.
4. Втілення вчення про функціональні типи К. Юнга в практиці надання психологічної допомоги.
5. Реалізація психоаналітичної моделі індивідуальних характерів А.Лоуена в практиці психотерапії.
6. Концепція особистісних рис Г. Олпорта: особистісний диференціал.
7. Концепція особистісних рис Р.Б. Кеттелла: теорія й практика.
8. Сучасні експериментальні дослідження особистості.
9. Диференціальна психодіагностика рис.

10. Соціалізація й індивідуалізація в становленні людини як особистості і як суб'єкта діяльності.
11. Концепція соціальних характерів Э. Фромма: за й проти.
12. Позитивні й негативні характеристики соціальних характерів Э. Фромма.
13. Маніпулятивні характери Э. Шострома й сучасна реальність.
14. Мораль, культура, особистість у концепції Б.С. Братуся.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів і розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, здобутих у процесі лекційних, семінарських занять та самостійного опрацювання навчальної літератури.

Індивідуальні завдання

1. За допомогою психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення особистості, індивідуального стилю діяльності та спілкування, статевих особливостей, визначте власні параметри цих феноменів. Проаналізуйте одержані результати у вигляді письмового звіту, в якому дайте розгорнуту характеристику власної особистості, стилю діяльності та спілкування і статевих особливостей.

Складіть узагальнену характеристику власної особи у вигляді ІНДЗ на тему: «**Я-особистість**» або «**Я-індивідуальність**»..

2. За допомогою психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення темпераменту, характеру, здібностей та інтелекту, визначте власні індивідуально-психологічні особливості. Проаналізуйте одержані результати у вигляді письмового звіту, в якому дайте розгорнуту характеристику власної індивідуально-психологічної сфери.

3. За допомогою психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення пізнавальної, емоційної, регулятивної сфер людини, та самоспостереження визначте індивідуальні особливості своїх власних психічних процесів. Проаналізуйте одержані результати у вигляді письмового звіту, в якому дайте розгорнуту характеристику своєї когнітивної та емоційно-регулятивної сфери.

4. У вигляді таблиці (схеми) визначте у чому спільність диференціальної психології з соціальною, порівняльною, віковою, етнічною психологією.

5. Проаналізуйте роль експерименту в розвитку диференціальної психології.

6. Охарактеризуйте донауковий, природничо-науковий і гуманітарний етапи розвитку загальної психології.

7. Намалюйте навчальну генограму (графічний запис інформації про сім'ю (класично і клінічно - у трьох поколіннях) для своєї сім'ї за ознаками «успішність у школі», «кількість дітей».

8. Складіть психологічний портрет когось із видатних письменників за враженнями від його творчості; за його біографією. Знайдіть причини розбіжностей у висновках, отриманих із застосуванням методу аналізу продуктів творчості і біографічного методу.

9. Охарактеризуйте як співвідносяться і чим відрізняються поняття «людина», «індивід», «індивідуальність» та «особистість».

10. Охарактеризуйте основні методологічні підходи системної психофізіології до аналізу індивідуальних відмінностей.

11. Охарактеризуйте основні типології темпераменту. На чому були засновані ці класифікації?

12. Охарактеризуйте різні підходи до співвідношення темпераменту і характеру.

13. Визначте місце статі в структурі індивідуальності. Розкрийте зміст понять «стать» і «гендер».

14. Проаналізуйте стереотипи і забобони, що стосуються статево-рольової поведінки в різних культурах.

15. Проаналізуйте основні психологічні класифікації характеру.

16. Охарактеризуйте основні види здібностей.

17. Розкрийте психологічний зміст задатків, здібностей, обдарованості і геніальності.

18. Проаналізуйте, яких вимог потрібно дотримуватись при тестуванні здібностей.
19. Дайте характеристику типам інтелектуальної обдарованості.
20. Проаналізуйте види і рівні розумової відсталості.
21. Охарактеризуйте предмет диференціальної психології.
22. Проаналізуйте, які концептуальні ідеї стали основою вчення про індивідуальні відмінності.
23. Окресліть галузі практичного використання досліджень диференціальної психології.
24. Охарактеризуйте біотики людини, проілюструйте кожен із них прикладами.
25. Охарактеризуйте, як співвідносяться диференціальна психофізіологія і диференціальна психологія.
26. Розкрийте якості, що входять у структуру різних «поверхів» індивідуальності.
27. Доберіть ілюстрації з літератури і мистецтва до типів психологічної статі.
28. Проаналізуйте у чому полягають відмінності моральної свідомості чоловіків і жінок.
29. Визначте відмінності характеру від темпераменту. Як вони співвідносяться.
30. Визначте відмінності між неврозами і психозами.

Методи навчання

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні методи навчання: пояснення, розповідь, інструктаж щодо виконання самостійної роботи, лекція: інформаційна, проблемна, а також лекція-візуалізація, розгорнута бесіда у формі запитань та відповідей, робота з літературою, виступи з реферативними доповідями;
- наочні методи навчання: мультимедійні презентації;
- індивідуально-дослідна робота.

Методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності: дискусія, полеміка, обмін думок, ситуаційні задачі, створення нестандартних ситуацій, ситуаційно-рольові ігри, використання досвіду з практики органів і установ виконання покарань, психодіагностичні дослідження.

Методи контролю

Поточний контроль знань курсантів здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять з метою одержання інформації про якість засвоєння пройденого матеріалу. Формами перевірки знань, вмій та навичок курсантів є: усне та письмове опитування, виконання тестових завдань, самостійна письмова робота.

Порядок оцінювання знань студентів

№ з/п	Вид навчальної діяльності	Кількість балів
1	Робота на лекції	1
2	Робота на практичному занятті	до 7
	участь у розв'язуванні ситуаційних задач	1
	відповідь на практичному занятті	5
	доповнення на практичному занятті	1
3	Робота на семінарському занятті	до 9
	відповідь на семінарському занятті	6
	доповнення на семінарському занятті	1
	виконання завдань самостійної роботи, реферативні повідомлення	3
4	Підсумковий контроль	до 10
5	Виконання ІНДЗ	10

Робота на лекції передбачає сприйняття та засвоєння теоретичного курсу, а також фіксацію основних його положень (конспектування). Нарахування балів за роботу на лекціях відбувається шляхом перевірки конспектів лекцій. При тому оцінюється: повнота, охайність і грамотність ведення конспекту лекцій; відтворення лекційних матеріалів під час виконання

модульного контролю (тесту). Наявність усіх компонентів роботи на лекціях може бути оцінено за весь курс до 10 балів. За недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті, систематичні пропуски лекційних занять, слухачеві (студенту) за даний вид навчальної роботи, бали нараховуються лише в частині законспектованих лекцій.

За участь у розв'язуванні ситуаційних задач 1 бал нараховується якщо слухач (студент):

- встановив характер проблеми та визначив стратегію її вирішення;;
- робить аргументовані висновки;
- рецензує відповідь свого колеги із вказівкою на здобутки та недоліки. (Рецензія повинна враховувати самостійність суджень, здатність аргументовано вести дискусію та відстоювати свою точку зору).

Відповідь на практичному занятті оцінюється за наступними критеріями:

5 бала – слухач (студент) у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання.

2 бали – слухач (студент) володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні.

1 бал – слухач (студент) загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні.

0 бал – слухач (студент) за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; слухач (студент) із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань.

Доповнення на практичному занятті передбачає стислий виступ (повідомлення) у розвиток положень, висловлених доповідачем. Доповнення не повинно повторювати аргументацію та фактичний матеріал доповідача. Цінність доповнення пролягає у вмінні привернути увагу до тих аспектів обговорюваного питання, що не знайшли свого висвітлення у виступі доповідача. При оцінюванні доповнень слухачів (студентів) їх кількість не має значення.

Оцінюється доповнення за такими критеріями: значне (суттєве, змістовне) порівнюється до відповіді – до 1 балу; незначне (поверхове) – до 0,5 балів.

Відповідь на семінарському занятті оцінюється за наступними критеріями:

6 балів – слухач (студент) у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання.

2 бали – слухач (студент) володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні.

1 бал – слухач (студент) загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні.

0 бал – слухач (студент) за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; слухач (студент) із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань.

Доповнення на семінарському занятті передбачає стислий виступ (повідомлення) у розвиток положень, висловлених доповідачем. Доповнення не повинно повторювати аргументацію та фактичний матеріал доповідача. Цінність доповнення пролягає у вмінні

привернути увагу до тих аспектів обговорюваного питання, що не знайшли свого висвітлення у виступі доповідача. При оцінюванні доповнень слухачів (студентів) їх кількість не має значення.

Оцінюється доповнення за такими критеріями: значне (суттєве, змістовне) – до 0,5 балів (прирівнюється до відповіді, до 1 балу, якщо воно повністю розкриває навчальне питання, яке не було висвітлено у попередній відповіді); незначне (поверхове) – до 0,1 бала.

Виконання завдань на самостійну роботу оцінюється за наступними критеріями:

- повнота, охайність і грамотність ведення конспекту;
- наявність матеріалу для висвітлення питань винесених на самостійну роботу.

Наявність всіх компонентів конспекту може бути оцінено до 0,5 балів; неохайне оформлення конспекту, недостатнє відображення матеріалу заняття і самостійної роботи – бал не нараховується.

Реферат оцінюється за наступними критеріями: відповідна форма, грамотність, охайність, науковість, достатня кількість використаної літератури (5 джерел). За наявності всіх компонентів реферат отримує 3 бала; обмежена кількість використаної літератури (менше 5 джерел) – 2 бала; за неохайне оформлення, недостатньо повне відображення обраної теми, суттєві помилки – 0,5 бала.

Підсумковий контроль якості засвоєння знань студентами з курсу «Диференційна психологія».

Складання заліку. У випадку, якщо слухач (студент) впродовж семестру набрав від 35 до 59 балів, він повинен скласти залік з метою підвищення свого рейтингу, але не більше ніж на 25 балів.

Слухачі (студенти), які впродовж семестру набрали менше 35 балів до складання заліку не допускаються і залишаються на повторний курс.

Питання до заліку з курсу «Диференціальна психологія»

1. Передумови виникнення диференціальної психології та історія її розвитку.
2. Предмет та завдання диференціальної психології.
3. Сильові характеристики мислення (когнітивні стилі).
4. Конституційні теорії темпераменту (типології Кречмера та Шелдона).
5. Властивості темпераменту, виділені школою Теплова-Небиліцина.
6. Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу.
7. Концепція структури темпераменту В.М. Русалова.
8. «Я-концепція» як центральне утворення характеру.
9. Самооцінка в структурі характеру.
10. Індивідуальні відмінності у здібностях людини.
11. Сутність інтелектуального коефіцієнту IQ.
12. Відмінності в інтелекті, обумовлені спадковими факторами та соціокультурним середовищем.
13. Поняття емоційного інтелекту (коефіцієнт EQ).
14. Поняття стилю у сучасній психології. Типологія стильової поведінки.
15. Особливості когнітивного стилю та характеристика його параметрів.
16. Індивідуальний стиль діяльності.
17. Концепція стилю людини О.В. Лібіна.
18. Атрибутивні стилі.
19. Поняття особистісної риси, запропоноване Г. Оллпортом.
20. Механізми виникнення особистісних рис: нейрофізіологічні (І.П. Павлов, Г. Айзенк, Гейл), фіксація установок (В.Н. Норакидзе).
21. Характеристика факторних теорій особистості (Р. Кеттел, Г. Айзенк).
22. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна.
23. Статеві відмінності та соціальні стереотипи.
24. Статеворольова поведінка людини (за П.П. Горностаєм).
25. Назвіть історичний етап розвитку диф. психології на якому вона стала окремою наукою.
26. Хто засновник диференціальної психології?

27. Наведіть приклади психогенетичних методів.
28. Назвіть загальнонаукові методи дослідження.
29. Який метод дослідження ви використаєте для аналізу впливу генетики та середовища на розвиток психологічних якостей?
30. Назвіть види індивідуальних каналів відчуттів.
31. Дайте визначення диференціальної психології.
32. Назвіть стилі реагування на ситуацію.
33. Дайте визначення копінг-стратегій. Наведіть приклади.
34. Назвіть три види відмінностей, які вивчає диференціальна психологія.
35. Поясніть поняття «атрибутивні стилі», назвіть їх види.
36. Назвіть основні складові атрибутивного стилю (структура).
37. Назвіть основні стилі вирішення конфліктів.
38. Порівняйте стратегію конкуренції та компромісу.
39. Дайте характеристику особам з провідними візуальним, аудіальним, кінестетичним каналами сприймання.
40. Опишіть три етапи розвитку диференціальної психології.
41. Розкрийте основні передумови появи диференціальної психології.
42. Дайте ґрунтовну характеристику історичних методів дослідження.
43. Дайте загальну характеристику психогенетичних методів дослідження.
44. Розкрийте співвідношення понять людина, суб'єкт, особистість, індивід, індивідуальність.
45. Поясніть параметри індивідуальності (компенсаторності, оптимальності, результативності і адаптивності).
46. Розкрийте специфіку використання формального підходу.
47. Розкрийте специфіку використання інтегрального підходу.
48. Поясніть, що спільного та відмінного між копінг-стратегіями та механізмами психологічного захисту. Обґрунтуйте свою думку.
49. Розкрийте теорію темпераменту за В.М. Русаловим (3 блоки).
50. Поясніть когнітивні стилі: полезалежність-полenezалежність, аналітичність-синтетичність.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Реферат	Сума
Розділ 1			Розділ 2				Розділ 3			10	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
10	5	10	5	10	5	10	5	10	10		
Підсумковий контроль-10											

T1, T2 ... – теми змістових модулів.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами і критеріями оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка національною шкалою за	
					екзамен	залік
1	2	3	4	5	6	7

90-100	A	відмінно	Курсант (слухач, студент) виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно	
82-89	B	дуже добре	Курсант (слухач, студент) вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
75-81	C	добре	Курсант (слухач, студент) вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці;			зараховано

1	2	3	4	5	6	7
			контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-74	D	задовільно	Курсант (слухач, студент) відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60-63	E	достатньо	курсант (слухач, студент) володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторно-го складання семестрового контролю	Курсант (слухач, студент) володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивнопродуктивний)	незадовільно	
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	Курсант (слухач, студент) володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання			не зараховано

		заліко-вого кредиту	відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів			
--	--	---------------------	---	--	--	--

12. Рекомендована література

База:

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: учебник для вузов. /Л. Ф. Бурлачук – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.
2. Кондрашихина О. А. Дифференціальна психологія [Текст]: учебное пособие / О. А. Кондрашихина. - К: Центр учебной литературы, 2009. – 232 с.
3. Либин А. В. Дифференціальна психологія: наука о сходстве и различиях между людьми. – М., 2008.
4. Марцинковская Т. Д. История психологии [Текст]: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. / Т. Д. Марцинковская. - Москва : Академия, 2003. - 544 с.
5. Машков В. Н. Дифференціальна психологія человека. – СПб., 2008.
6. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М., 1986.
7. Мандель Б. Р. Дифференціальна психологія [Текст]: модульний курс / Б. Р. Мандель. – М.: Вузовський учебник: Инфра-М, 2012. - 313 с.
8. Палій А. А. Дифференціальна психологія [Текст]: навч. посіб. / А. А. Палій. - Київ: Академвидав, 2010. – 429 с.
9. Психологія індивідуальних різниць / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 720 с.
10. Психологія личности: Словарь-справочник / Под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К., 2001.
11. Райгородский Д. Я. Психологія личности. Зарубежная психологія. [Текст]: Хрестоматія / Д. Я. Райгородский, 2002. - 512 с.
12. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології [Текст] : навч. посібник / В. В. Рибалка., 2006. – 530 с.

Допоміжна:

1. Кэлвин С. Теории личности [Текст]: учеб. пособие / Кэлвин С. Холл, Гарднер Линдсей; пер. с англ. И. Гриншпун., 1999. – 592 с.
2. Непомнящая Н.И. Психодіагностика личности: Теория и практика: Учебное пособие [Текст] / Непомнящая Н.И., 2001. - 192 с.
3. Практическая психодіагностика: Методики и тесты [Текст], 2004. - 672 с.
4. Райгородский Д. Я. Психологія личности. Зарубежная психологія. [Текст]: Хрестоматія / Д. Я. Райгородский. -, 2002. - 512 с.
5. Романовська Л. І., Подкоритова Л. О. Дифференціальна психологія. – Львів: «Новий світ – 2000», 2008. – 235 с.
6. Собчак Л. Психологія індивідуальності: Теория и практика психодіагностики [Текст] / Собчак Л., 2003. - 624 с.
7. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: [навч. посіб.] / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76 с. – (Серія “Бібліотечка соціального працівника”).
8. Кречмер Э. Строение тела и характер. – М., 1995.
9. Леонгард К. Акцентуированные личности. – К., 1981.
10. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977.
11. Леонтьев А. Н. О формировании способностей // Вопросы психологии. – 1960. – № 1. – С. 7-17.
12. Небылицин В. Д. Основные свойства нервной системы. – М., 1991.
13. Небылицин В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий. – М., 1976.
14. Русалов В. М. Атрибутивные стили и характер [Текст] / В. М. Русалов // Психологический журнал. – 2008. – № 4. – С. 44-53.
15. Русалов В. М. Опросник структуры темперамента. – М., 1990.

16. Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту. / М. Л. Смульсон – К.: Нора-друк, 2003. – 298 с.
17. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии. – М., 1981.
18. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: [навч. посіб.] / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76 с. – (Серія “Бібліотечка соціального працівника”).
19. Хамитов Н. В. Одиночество женское и мужское: Опыт вживания в проблему. – М. : ООО «Издательство АСТ»; Харьков : «Торсинг», 2004. – 444 с.
20. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. / М. А. Холодная – СПб.: Питер, 2004. — 384 с.
21. Шмаргун В. М. Інтелект і процеси соціалізації / Шмаргун В. М.// Соціальна психологія. – 2007. – №2. – С. 80-86
22. Циринг Д. А. Психодіагностика личностной беспомощности: проблемы и методы [Текст] Д. А. Циринг, Е. А. Евстафеева // Сибирский психологический журнал. – 2011. – №41. – С. 111-120.
23. Юрченко В. І. Етнопсихологічні чинники формування образу «Я» особистості [Електронний ресурс] / В. І. Юрченко // Рідна мова 13 – С. 35-39.

Доступ до ресурсу:

24. http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=pdfm-